

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет філософський
Кафедра теорії та історії культури

Затверджено

На засіданні кафедри теорії та історії культури
філософського факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка
(протокол № 1 від 30 серпня 2020 р.)

В.о. завідувача кафедри

доц. Дарморіз О.В.

Силабус з навчальної дисципліни

«Феномен пам'яті в сучасних суспільствах: релігійний вимір»

що викладається в межах ОНП третього рівня вищої освіти

зі спеціальності 031 – релігієзнавство

Львів 2020 р.

СИЛАБУС КУРСУ

Феномен пам'яті в сучасних суспільствах: релігійний вимір

2020-2021 навчальний рік

Назва курсу	Феномен пам'яті в сучасних суспільствах: релігійний вимір
Адреса викладання курсу	м. Львів, вул. Університетська, 1
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	Філософський факультет, кафедра теорії та історії культури
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	спеціальність <u>031 релігієзнавство</u>
Викладач (-і)	Дарморіз Оксана Володимирівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри теорії та історії культури
Контактна інформація викладача (-ів)	oksana.darmoriz@lnu.edu.ua тел. (032)-239-42-10 (кафедра теорії та історії культури)
Консультації по курсу відбуваються	кафедра теорії та історії культури, вул. Університетська, 1, ауд. 357 Консультації в день проведення лекцій/практичних занять (за попередньою домовленістю). Також можливі он-лайн консультації через Skype або подібні ресурси. Для погодження часу он-лайн консультацій слід писати на електронну пошту викладача або дзвонити.

Інформація про курс	<p>«Феномен пам'яті в сучасних суспільствах: релігійний вимір» – дисципліна на вибір для здобувачів третього рівня вищої освіти спеціальності «031 – релігієзнавство». Загальна кількість годин курсу – 90, кількість кредитів ECTS – 3. Для вивчення дисципліни передбачено два змістових модулі. Діагностують студентів поточним (впродовж семестру) і підсумковим (залік) контролем і оцінюють у 100 балів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS).</p>
Коротка анотація курсу	<p>«Феномен пам'яті в сучасних суспільствах: релігійний вимір» має статус спецкурсу в межах традиційних програм з релігієзнавства, теорії та історії культури. Присвячений розгляду феномену пам'яті у контексті існування релігій та релігійного життя людини. Розкриває релігійні аспекти існування індивідуальної та колективної, історичної та культурної пам'яті; роль релігійного світогляду, досвіду та традицій у формуванні пам'яті та культурі пам'ятання.</p>
Мета та цілі курсу	<p>Читання курсу має на меті розкриття основних, найбільш характерних проблем сучасних релігій в межах студій пам'яті; ознайомлення з головними теоріями, їх представниками та особливостями досліджень; розгляд проблеми релігії та людини в ситуації повернення до травматичного минулого, постколоніальних та посттоталітарних травм. Вивчення проблем пам'яті в сучасному українському релігієзнавчому дискурсі.</p>
Література для вивчення дисципліни	<p>Рекомендована література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / Аляйда Ассман ; пер. з нім. – К. : Ніка-Центр, 2012. – 440 с. 2. Кісь О. Колективна пам'ять та історична травма: теоретичні рефлексії на тлі жіночих спогадів про Голодомор // Україна модерна. 22.11.2013 // http://uamoderna.com/md/216-216 3. Огієнко В.І. Культурна травма у сучасній зарубіжній історіографії: концепт та метод // Український інститут національної пам'яті // https://old.uinp.gov.ua/publication/ogienko-vi-kulturna-travma-u-suchasni-zarubizhnii-istoriografii-kontsept-ta-metod 4. Рикер П. Память, история, забвение. М., 2004. 5. Коннертон П. Як суспільства пам'ятають. К.: Ніка-Центр, 2013. 183 с. 6. Хальбвакс М. Коллективная и историческая память [Електронний ресурс]. Непрексовенный запас. 2005. № 2-3. Режим доступу: http://magazines.russ.ru/nz/2005/2/ha2.html 7. Шацька Б. Минуле – пам'ять – міт / Б. Шацька. Чернівці: Книги-XXI, 2011. 247 с. 8. Нора П. Всесвітнє торжество пам'яті [Електронний ресурс] / П'єр Нора // Недоторканий запас. – 2007. – № 2–3 (40–41). – Режим доступу : http://magazines.russ.ru/nz/2005/2/nora22.html.

Додаткова:

1. Bell Duncan. Introduction. Memory, Trauma and World Politics // Memory, Trauma and World Politics. Reflections on the Relationship between Past and Present / Ed. by Duncan Bell. - Palgrave Macmillan, 2006. – P. 5
2. BenEzer Gadi. Trauma Signals in Life Stories // Trauma and Life Stories: International Perspective / Ed. by Kim Lacy Rogers, Selma Leydesdorff and Graham Dawson. Routledge studies in Memory and Narrative. London: Routledge, 1999.
3. Blight David W. The Memory Boom: Why and Why Now? // Memory in Mind and Culture, ed. by Pascal Boyer and James V. Wertsch. New York: Cambridge UP, 2009.- P. 244
4. Durkheim É. The Elementary Forms of the Religious Life (1915) / Émile Durkheim; Engl. transl. by Joseph Ward Swain. – New York, 1965. – 507 c.
5. Halbwachs Maurice. Les cadres sociaux de la mémoire. Paris, 1925; Halbwachs Maurice. On Collective Memory. - Chicago: The University of Chicago Press, 1992.- 244 p.
6. Leydesdorff Selma, Dawson Graham, Natasha Burchardt, T.G.Ashplant. Trauma and Life Stories: Introduction // Trauma and Life Stories: International Perspective / Ed. by Kim Lacy Rogers, Selma Leydesdorff and Graham Dawson. Routledge studies in Memory and Narrative. London: Routledge, 1999. - P. 1
7. Megill Alan. History, Memory, Identity // History of the Human Sciences, 1998, Vol. 11, p.40-42
8. Misztal Barbara A. Theories of Social Remembering. - Maidenhead; Philadelphia: Open UP, 2003.- P. 160-161
9. Nora Paul. Between memory and history: Les Lieux de Mémoire // Representations, 1989.
10. Robinson I.A. Sampling autobiographical memory / I.A. Robinson // Cognitive Psychology. – 1976. – 8. – S. 578 – 595.
11. Schudson, M. Distortion in Collective Memory // Memory Distortion. Ed. by D.L. Schacter.- Cambridge MA: Harvard University Press, 1995. pp. 346–63.
12. Wertsch James V. Voices of Collective Remembering. – New York: Cambridge UP, 2002. – P. 44-45
13. Young James E. The Textures of Memory: Holocaust Memorials and Meaning. New Haven: Connel UP, 1993.
14. Zerubavel Y. The Holiday Cycle and the Commemoration of the Past: Folklore, History, and Education / Yael Zerubavel // Proceedings of the Ninth World Congress of Jewish Studies. – Jerusalem, 1986. – Vol. 4. – P. 111–118.
15. Багров Г. Г. Культурно-історична пам'ять в контексті проблем часу [Текст]: автореф. дис...канд. філос. наук: 09.00.03 / Геннадій Георгійович Багров; НАН України, Ін-т філос. – К., 1996. – 22 с.

16. Бергсон А. Материя и память / А. Бергсон // Бергсон А. Соч. в 4-х т.; пер. с фр. – М.: Московский клуб, 1992. – Т. 1. – С. 160–316.
17. Воляннюк О. Я. Memory studies у категоріях: пошук канонічних моделей та міждисциплінарних новацій // Національна та історична пам'ять: Зб. наук. праць. – Вип. 3. – 2012.
18. Ганжуров Ю.С. До питання актуалізації концептів національної пам'яті [Електронний ресурс] / Ю.С. Ганжуров // Офіційний веб-сайт Українського інституту національної пам'яті. – Режим доступу : <http://www.memory.gov.ua/publication/dopitannya-aktualizatsii-kontseptiv-natsionalnoi-pamyati>.
19. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: статті та есеї. К. : Грані-Т, 2013. 548 с.
20. Дахин А. В. Общественное развитие и вызовы коллективной памяти: перспектива философской концептуализации memory studies / Андрей Васильевич Дахин // Вопросы философии. – 2010. – № 8. – С. 42–44. 7. Дахин А. В. Память, история, Вселенная: на пути к новой онтологии реальности / А. В. Дахин // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – 2012. – № 1 (3). – С. 24.
21. Зерній Ю. Історична пам'ять як об'єкт державної політики // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 1 (2).
22. Зерубавель Я. Динамика коллективной памяти // Ab imperio. – 2004. – № 3.
23. Ісіченко І. Шевченкове слово – історична пам'ять народу / І. Ісіченко // Прапор (Харків). – 1989. – № 3. – С. 159–165.
24. Історична пам'ять і тоталітаризм: досвід Центрально-Східної Європи. – Харків, 2009. – Вип. 13–14.
25. Калакура Я. С. Національна пам'ять: історіографічний контекст // Національна та історична пам'ять: Зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 4.
26. Киридон А. М. Минуле в інтерпретаціях істориків: П'ять розвідок про пам'ять: монографія / наук. ред. С. Троян. – Рівне: РІС КСУ, 2010.
27. Козловець М. Історична пам'ять як чинник інтеграції українського суспільства // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – К., 2008. – № 1.
28. Масненко В. В. Історична пам'ять як основа формування національної свідомості / В. В. Масненко // УІЖ. – 2002. – № 5. 17. Нагорна Л. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012
29. Національна та історична пам'ять: словник ключових термінів / кер. авт. кол. А. М. Киридон. – К.: ДП “НВЦ “Пріоритети”, 2013.
30. Нора Пьер. Всемирное торжество памяти // Неприкосновенный запас. 2005, № 2-3(40-41) [//magazines.russ.ru/nz/2005/2/nora22.html](http://magazines.russ.ru/nz/2005/2/nora22.html)

	<p>31. Нуркова В.В. Свершенное продолжается : Психология автобиографической памяти личности / В.В. Нуркова. – М. : Изд-во УРАО, 2000. – 320 с. 7. Г. Олпорт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://magazine.mospsy.ru/dictionary.php?term=134000. 8</p> <p>32. Питання Українського інституту національної пам'яті: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 липня 2014 р. № 292. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/292-2014-%D0%BF</p> <p>33. Репніна Л. Пам'ять і знання про минуле в структурі ідентичності / Лариса Репніна // Діалог з часом / під ред. Л. Репніної, М. Петрової. – М. : Вид-во ЛКІ, 2007. – Вип. 21 : Історичні міфи та етнонаціональна ідентичність. – С. 5–21. 134 ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНИХ НАУК. СЕРІЯ «ФІЛОЛОГІЯ». Випуск 40</p> <p>34. Розенталь, Габріела. Цілюща дія розповідання історій: до питання про умови розповідання історій у контексті дослідження та терапії // Схід-Захід. Історико-культурологічний збірник. Вип. 11-12 „Усна історія в сучасних соціально-гуманітарних студіях: теорія і практика досліджень / За ред. В.Кравченка та Г.Грінченко. – Харків, 2008.</p> <p>35. Стародубцева Л. Мнемозина и Лета. Память и забвение в истории культуры. – Х., 2003.</p> <p>36. Студії пам'яті в Україні. (Історіографічний дискурс. Бібліографічний покажчик) / Передмова, вступ. ст., заг. ред. А. М. Киридон; [упор. покажчика: Киридон А. М., Волянчук О. Я., Огієнко В. І.]. – К.: ДП НВЦ “Пріоритети”, 2013.</p> <p>37. Хаттон П. История как искусство памяти / П. Хаттон; пер. с англ. В. Ю. Быстрова. – СПб.: Изд-во “Владимир Даль”, 2003. – 423 с.</p>
Тривалість курсу	3 кредити, 90 год.
Обсяг курсу	<p>48 аудиторних години</p> <p>3 них:</p> <p>32 години лекцій</p> <p>16 годин практичних занять</p> <p>42 години самостійної роботи</p>

<p>Очікувані результати навчання</p>	<p>знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • термінологічно-поняттєвий апарат, необхідний для міждисциплінарного тлумачення категорії пам'яті у світовій гуманітарній традиції; • головні напрями досліджень та поняття студій пам'яті; • проблематику релігієзнавства в дослідженнях, що стосуються феномену пам'яті; • характерні особливості функціонування пам'яті як теоретичного концепту, ідеологічної норми, культурної звички та щоденної практики у архаїчних, традиційних та постмодерних суспільствах; • умови функціонування культурної, комунікативної, історичної та інших типів пам'яті у суспільстві, механізми її підтримування, замовчування, фальшування, деконструкції; • специфіку формування та функціонування мнемонічної традиції українців в її релігієзнавчому контексті. <p>вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розрізняти та співставляти ключові поняття; виявляти їх методологічне навантаження, інтерпретувати та застосовувати їх в дослідженні людської життєдіяльності в конкретно-наукових. досягненнях; • Ідентифікувати релігієзнавчі проблеми студій пам'яті із представниками філософських напрямів та їх вченнями, співвідносити їх з певними етапами розвитку; • аналізувати специфічні особливості трансформації індивідуальної та колективної пам'ятей під впливом глобалізаційних викликів та соціально-ідейних змін у XX-XXI ст.; • прослідковувати взаємозв'язки пам'яті із фундаментальними складовими людського буття; • орієнтуватися у принципах наративного та дискурсивного розуміння пам'яті в історичній ретроспективі та сьогоденні.
<p>Формат курсу</p>	<p>Онлайн/очний</p>
<p>Теми</p>	<p>Див. схему курсу</p>

Підсумковий контроль, форма	іспит			
Пререквізити	Для вивчення курсу аспіранти потребують базових знань з основ культурології, міфології, релігієзнавства, філософії культури, етики, прикладної етики, соціальної культурології.			
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	Проблемно-пошукові. Техніки опрацювання дискусійних питань. Метод проєктів і їх презентацій. Метод усного опитування. Проблемний аналіз культурних артефактів.			
Необхідні обладнання	Проектор, роздаткові матеріали, підключення до мережі інтернет.			
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	оцінювання за курсом Загалом – 100 балів, з них: поточний семестровий контроль - 50 балів іспит - 50 балів.			
Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS				
<i>Оцінка ECTS</i>		<i>Оцінка в балах</i>	<i>За національною шкалою</i>	
A		90 – 100	5	<i>Відмінно</i>

	В	81-89	4	<i>Дуже добре</i>	<i>Зараховано</i>
	С	71-80		<i>Добре</i>	
	Д	61-70	3	<i>Задовільно</i>	
	Е	51-60		<i>Достатньо</i>	
	<p>Академічна доброчесність: Очікується, що роботи аспірантів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших аспірантів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі аспіранта є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.</p>				
Опитування	Анкету-оцінку з метою оцінювання якості курсу буде надано по завершенню курсу.				

Схема курсу

Тиж. / дата / год.-	Тема, план, короткі тези	Форма діяльності (заняття)	Література.*** Ресурси в інтернеті	Завдання, год	Завдання для самостійного опрацювання
	<p>Тема 1. Студії пам'яті в сучасному науковому дискурсі Особливості студій пам'яті в сучасному гуманітарному дискурсі. Проблеми та напрями дослідження. Історія студій пам'яті. Феномен пам'яті в постколоніальних та посттоталітарних дослідженнях.</p>	лекція	Студії пам'яті в Україні. (Історіографічний дискурс. Бібліографічний покажчик). К.: ДП НВЦ "Пріоритети", 2013. Історична пам'ять і тоталітаризм: досвід Центрально-Східної Європи. Харків, 2009. Вип. 13–14. Воляннюк О. Я. Memory studies у категоріях: пошук канонічних моделей та	4	Рецензія на книгу Міштал Барбари А. Теорії соціального запам'ятовування

	Пам'ять в релігієзнавчих дослідженнях.		міждисциплінарних новацій // Національна та історична пам'ять: Зб. наук. праць. – Вип. 3. – 2012. Національна та історична пам'ять: словник ключових термінів / кер. авт. кол. А. М. Киридон. – К.: ДП “НВЦ “Пріоритети”, 2013.		
		семінарське заняття	Misztal Barbara A. Theories of Social Remembering. - Maidenhead; Philadelphia: Open UP, 2003. //	2	
	Тема 2. Релігійно-антропологічний вимір студій пам'яті Індивідуальна пам'ять. Види пам'яті. Проблема «Інший-Другий-Чужий» в контексті формування соціальної пам'яті. Пам'ять та проблеми релігійної ідентичності.	лекція	Іван Павло II. Пам'ять та ідентичність. Бесіди на зламі століть / Пер. з італ. М. Прокопович. – Львів: Літопис, 2005. – 168 с. Кісь Н. Пам'ять та ідентичність українських греко-католиків. Про джерела історичної політики УГКЦ. Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2018. Львів. 184 с. Хальбвакс М. Коллективная и историческая память [Електронний ресурс]. Непрексовенный запас. 2005. № 2-3. Режим доступу: http://magazines.russ.ru/nz/2005/2/ha2.html Нуркова В.В. Свершенное продолжается : Психология автобиографической памяти личности. – М. : Изд-во УРАО, 2000. – 320 с.	4	Есе по праці Альбвакса М. Колективна та історична пам'ять
	Тема. Студії пам'яті як напрям сучасних досліджень	семінарське заняття	Нуркова В.В. Свершенное продолжается : Психология автобиографической памяти личности. – М. : Изд-во УРАО, 2000. – 320 с.	2	
	Тема 3. Мнемонічні практики в контексті формування пам'яті як вмістилища спогадів Спогад як структурний елемент пам'яті. Запам'ятовування. Забування. Витіснення спогадів.	лекція	Рикер П. Память, история, забвение. М.: Издательство гуманитарной литературы, 2004. 728 с. Репніна Л. Пам'ять і знання про минуле в структурі ідентичності / Лариса Репніна // Діалог з часом / під ред. Л. Репніної, М. Петрової. – М. : Вид-во ЛКІ, 2007. – Вип. 21 : Історичні міфи та етнонаціональна	4	Відгук на працю Френсіса Йейтса «Мистецтво пам'яті»

	Фальшування спогадів.		ідентичність. – С. 5–21. 134 ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНИХ НАУК. СЕРІЯ «ФІЛОЛОГІЯ». Випуск 40.		
	Тема.Людина у релігієзнавчому дискурсі пам'яті	семінарське заняття	Йейтс Фрэнсис. Искусство памяти. СПб.: Фонд поддержки науки и образования "Университетская книга", 1997. 480 с. Robinson I.A. Sampling autobiographical memory / I.A. Robinson // Cognitive Psychology. – 1976	2	
	Тема 4. Феномен колективної пам'яті Історична та колективна пам'ять. Сакралізація колективної пам'яті. Місця пам'яті. Роль колективної пам'яті в релігійній практиці	лекція	Рикер П. Память, история, забвение. М., 2004. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять. К.: ТОВ «Вид-во “Кліо”», 2014. 272 с. Хальбвакс М. Коллективная и историческая память [Электронный ресурс]. – Непрексовенный запас. 2005. № 2-3. Режим доступа: http://magazines.russ.ru/nz/2005/2/ha2.html	4	Рецензія на працю П'єра Нора «Теперішнє, нація, пам'ять»
	Тема. Релігійна пам'ять: особливості збереження минулого	семінарське заняття	Ассман А. Длинная тень прошлого: Мемориальная культура и историческая, Москва 2014. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять. К.: ТОВ «Вид-во “Кліо”», 2014. 272 с.	2	
	Тема 5. Феномен культурної пам'яті Особливості функціонування культурної пам'яті. Об'єкти культурної пам'яті. Досвід в структурі культурної пам'яті. Релігійний вимір культурної пам'яті.	лекція	Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / Аляйда Ассман ; пер. з нім. – К. : Ніка-Центр, 2012. – 440 с. Шацька Б. Минуле – пам'ять – міт / Б. Шацька. Чернівці: Книги-XXI, 2011. 247 с. Нора П. Всесвітнє торжество пам'яті [Електронний ресурс] / П'єр Нора // Недоторканний запас. – 2007. – № 2–3 (40–41). – Режим доступу : http://magazines.russ.ru/nz/2005/2/nora22.html	4	Опрацювання роботи Тамари Гундорової «Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми»
	Тема.Релігійна колективна пам'ять	семінарське заняття		2	

			Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: статті та есеї. К. : Грані-Т, 2013. 548 с.		
	Тема 6. Історична травма та колективна пам'ять Поняття травматичного минулого. Травма та трагедія. Трагічні події як фактор трансформації колективної пам'яті. Соціальні катастрофи ХХ ст. (геноциди, депортації, репресії) та їх місце в колективній пам'яті.	лекція	Рікер П. Память, история, забвение. М.: Издательство гуманитарной литературы, 2004. 728 с. Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення. Л.: Літопис, 2010. - 353 с. Alexander J. Cultural Trauma and Collective Identity. The Meaning of Social Life. A Cultural Sociology. Oxford: Oxford University Press, 2003. 296 p.	4	Опрацювання роботи Young James E. The Textures of Memory: Holocaust Memorials and Meanin.
	Тема. Релігійний вимір культурної пам'яті	семінарське заняття	Bell D. Memory, Trauma and World Politics. Reflections on the Relationship Between Past and Present. - Palgrave Macmillan, 2006 296 p. Caruth C. Trauma: Exploration in memory. - Baltimore: John Hopkins UP, 1995. 288 p. Young James E. The Textures of Memory: Holocaust Memorials and Meaning. New Haven: Connel UP, 1993.	2	
	Тема 7. Культура пам'ятання Комеморація та політика пам'яті. Релігії про збереження пам'яті та пам'ятання. Релігійні традиції в культурі пам'ятання.	лекція	Megill Alan. History, Memory, Identity // History of the Human Sciences, 1998, Vol. 11, p.40.42 Misztal Barbara A. Theories of Social Remembering. - Maidenhead; Philadelphia: Open UP, 2003.- P. 160-161 Nora Paul. Between memory and history: Les Lieux de Memoire // Representations, 1989. Ассман А., Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті, Київ 2012. Дюркгейм Е. Первісні форми релігійного життя: Тотемна система в	4	Функції, засоби та носії соціальної пам'яті в творчості Аляйди Ассман.
	Тема. Релігія та переживання травматичного минулого	семінарське заняття		2	

			Австралії. – Київ : Юніверс, 2002. – 423 с. Еліаде М.Трактат з історії релігій. Київ : Дух і літера, 2016. 518 с		
	Тема 8. Способи коменорації в сучасному світі Просторові проекції конфліктів пам'ятей і примирення. Літературні прояви просторів пам'яті. Маркування місць пам'яті та ритуалізація простору. Традиція і новація в коменорації	лекція	Багров Г. Г. Культурно-історична пам'ять в контексті проблем часу [Текст]: автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / Геннадій Георгійович Багров; НАН України, Ін-т філос. – К., 1996. – 22 с. Бергсон А. Матерія и пам'ять / А. Бергсон // Бергсон А. Соч. в 4-х т.; пер. с фр. – М.: Московский клуб, 1992. – Т. 1. Коннертон П. Як суспільства пам'ятають. К.: Ніка-Центр, 2013. 183 с.	4	Есе по праці Коннертона «Як суспільства пам'ятають»
	Релігійна культура пам'ятання Релігійні способи коменорації	семінарське заняття	Стародубцева Л. Мнемозина и Лета. Пам'ять и забвение в истории культуры. – Х., 2003. Zerubavel Y. The Holiday Cycle and the Commemoration of the Past: Folklore, History, and Education / Yael Zerubavel // Proceedings of the Ninth World Congress of Jewish Studies. – Jerusalem, 1986. – Vol. 4. – P. 111–118	2	